

KÜÇÜK ASYA SIKKELERİ ÜZERİNDEKİ KÖPRÜ BETİMLEMELERİ

MÜKERREM (USMAN) ANABOLU

Önem taşıyan ve varlıkları ile öğünülen yapılar, sikkeler üzerinde betimlenmişlerdir. Bunlar, genellikle bağımsız şehir devletleri, eyaletler veya imparatorlar tarafından finanse edilmiş olan yapılardır. Özel kişilerin yaptırmış oldukları yapılar, resmî bir anlam taşımadıklarından, sikkeler üzerinde yer almamışlardır. Örneğin Kilikia bölgesinin hem Aigeai (Ayas) hem Mopsuestia (Misis) şehirlerinin sikkeleri üzerinde görülen Pyramos (Ceyhan) Irmağı köprüsü, İmparator Valerianus'un bölgeye armağanıdır. Bugün bile kalıntıları belli olan ve köprünün resminin yanındaki ΔΩΡΕΑ ΠΥΡΑΜΟC yazısı, bunu açıklar¹.

İmparator Cladius'un zamanında görev başında olan Proconsul C. Rufus adına basılmış olan bir sikke, Geudos Irmağı üzerindeki köprüyü ele almıştır². Sikkenin üzerindeki alan küçük olduğundan, köprü, bir kemer şeklinde çizilmiştir. Öyleki Geudos'un bir ırmak adı olduğunu bilmeyen biri için bunun bir köprü betimlemesi olduğunu anlamaya bile olanak yoktur. Köprü olarak çizilmiş olan kemerin altında; iki sıra olarak yazılmış; ΓΕΥΔΟΕ yazısı yer alır (Res. 1). Kemerin üst tarafına da, bir bereket boynuzu figürü yerleştirilmiştir. Plinius, Bithynia bölgesinin batı tarafındaki bir Geudos Irmağı'ndan söz eder³. İrmak küçük bir ırmak olduğundan, köprünün bir kemere indirgenmiş olması çok normaldir. Lâkin şematik bir şekilde çalışmak zorunda olan sikke sanatçıları, bazen büyük köprülerde de böyle basite indirgemeler yaparlar. Geudos Irmağı köprüsü, İmparator Cladius'un zamanında ve muhtemelen imparator hesabına inşa edilmiş olmalıdır⁴.

¹ Head, *Historia Numorum* (2. baskı, London, 1911), s. 716 ve s. 724/725.

Pyramos (Ceyhan) Irmağı üzerindeki köprü, İmparator Valerianus tarafından inşa ve İmparator Constantinus tarafından restore edilmiştir. Bunun için *Der Kleine Pauly*, c. III (München, 1979), s. 1421'deki Ziegler tarafından yazılmış olan "Mopsu (h) estia" maddesine bakınız. *Monnaies Grècque d'Asie Mineure*, c. I/2 (Paris, 1908), s. 236, Lev. XXXV/4.

² Waddington, Babelon, Reinach, *Recueil Général des Monnaies Grècques d'Asie Mineure*, c. I/2 (Paris, 1906) s. 236, lev. XXXV/4.

³ Plinius, *Naturalis Historia*, V, 148.

⁴ Bosch, *Die Kleinasiatische Münzen der römischen Kaiserzeit*, c. II/1, *Bithynian* (Stuttgart, 1935), s. 197.

İmparator Maximinus adına basılmış olan bir Alexandria Troas sikkesinde, üzerinden öküz arabası geçen bir köprü betimlenmiştir⁵. Bu da, bir kemerden oluşur. Korkulukları gösterilmemiştir. Sağ tarafında bir kapı yer alır. Araba, bu kapıdan girmek üzeredir. Arabacının elindeki COL (onia) ibareli vexillum ile arka plandaki legion kartalları, Alexandria Troas'ın bir Roma kolonisi olduğunu belli etmek için konulmuşlardır. Yapının kendisi ile ilişkileri yoktur. Gene Maximinus adına basılmış olan başka bir sikkedeki yapı ise, üç kemerden oluşur⁶. Bunun orta kemeri, yan kemerlerine oranla daha geniş ve daha yüksektir. Üzerinde bir Nike figürü yer alır. Nike'nin iki yanında, iki tropaion vardır. Bu iki sikkedeki yapıların, aynı yapı olup olmadıkları belli değildir⁷.

Maiandros üzerindeki Antiokhia (Aliağa Çiftliği)'nin Gallienus, Traianus Decius ve Valerianus'un zamanında bastırılmış olduğu sikkelerde, altı kemerli olarak gösterilmiş olan bir köprü betimlemesi vardır⁸ (Res. 2). Sol tarafında, anıtsal bir kapı görünür. Üç kemerden oluşan kapının orta kemeri, yan kemerlerinden daha yüksektir. Köprü'nün korkuluklarından biri üzerinde uzanmış yatan Maiandros figürü yer alır. Traianus Decius sikkesinde, ırmak tanrısının adı olan ΜΑΙΑΝΔΡΟC adı da verilmiştir. Resimde: Maiandros figüründen başka iki figür daha vardır. Bunların kimliği bilinememektedir. Büyük bir köprü olduğu betimlemedeki altı kemerden anlaşılan Maiandros Köprüsü'nün, sık sık yatak değiştiren ırmağın yatağının neresinde olduğu belli değildir. Plinius, Orsymos adlı bir ırmaktan söz eder⁹. Bu, Aphrodisias (Geyre)'in yakınından da geçen ve sikkelerde Morsynos olarak gösterilen ırmak ile aynıdır. Morsynos (Dandalas), Maiandros'un kollarından biridir. Betimlenmiş olan köprü'nün bu ırmağın üzerinde olduğu sanılmaktadır. Maiandros üzerindeki Antiokhia sikkesindeki köprü betimlemesini, İmparator Traianus'un Dacia Seferi sırasında Tuna Irmağı üzerinde

⁵ Imhoof-Blumer, *Kleinasiatische Münzen*, c. II (Wien, 1902), s. 507, no. 1, lev. XIX/12.

⁶ Imhoof-Blumer, *Adı Verilmiş Olan Eser*, c. II, s. 507, no. 2, lev. XIX/13.

⁷ Imhoof-Blumer'de resim "zafer takı" olarak yorumlanmıştır.

⁸ Head, *A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. Caria and the Islands* (London, 1897), s. 23, no. 57, lev. IV/7; Donaldson, *Architectura Numismatica* (London, 1859), s. 247-249, no. 65; Duruy, *Histoire des Romains*, c. VI, s. 416 (Gallienus sikkesi), Head, *Adı Verilmiş Olan Eser*, s. 22, no. 53 (Traianus Decius sikkesi); Head, *Adı Verilmiş Olan Eser*, s. 23, no. 56 (Valerianus sikkesi).

⁹ Plinius, *Naturalis Historia*, V, 108.

tirmiş olan büyük köprü ile kıyas edebiliriz. M.S. 105-107 yılları arasında Damascus'lu Apollodoros tarafından inşa edilmiş olan Tuna Köprüsü, 1100 m. uzunluğunda ve 13.00 ilâ 19.00 m. genişliğinde idi. Yirmi ayak (paye) üzerine kurulmuştu. İnşaata, askerler tarafından yapılmıştı¹⁰. Buna rağmen sikke betimlemelerinde tek bir kemer durumunda gösterilmişti. Tuna Köprüsü, diğer taraftan, Roma'da, Traianus Forum'undaki Traianus Sütunu'nu frizinde de betimlenmiştir. Lâkin frizdeki köprü, sikke resimlerindeki köprüden bir hayli farklıdır. Kabartmalar, köprünün ahşap olduğu kanısını uyandırmaktadırlar. Halbuki biz, onun taştan inşa edilmiş olduğunu Cassius Dio'dan öğreniyoruz¹¹.

¹⁰ Donaldson, *Adı Verilmiş Olan Eser*, s. 241-243; Cohen, *Description Historique des Monnaies frappées sous l'Empire Romaine*, c. II (Paris-Londres, 1859-1868), s. 73, no. 542, 543 ve 544; c. III, s. 99, 100, no. 999, 1000 ve 1001; Frohner, *Médailles de l'Empire Romaine*, 115; Mattingly, *Coins of the Roman Empire*, c. III *Nerva to Hadrian* (London, 1936), s. 178, no. s. 847, 848 ve 849, lev. XXXII/1, s. 193, no. 914, lev. XXXV/2.

¹¹ Cassius Dio, LXVIII, 13.

Resim 1 – Geydos Köprüsü'nü simgeleyen betimleme. İmparator Claudius'un zamanında görev başında olan Proconsul C. Rufus adına basılmış olan sikke.

Resim 2 – Köprü betimlemesi içeren Malandros üzerindeki Antiokhia (Aliğa Çiftliği) Sikkesi. Gallienus, Traianus Decius ve Valerianus zamanı.

